

Tomasz Tomczak*

 <https://orcid.org/0000-0002-8499-4553>

INSTYTUCJA ODDALENIA POWÓDZTWA OCZYWIŚCIE BEZZASADNEGO JAKO STWORZONY PRZEZ USTAWODAWCĘ POTENCJALNY MECHANIZM DO DARMOWEGO PRZERYWANIA BIEGU PRZEDAWNIEŃ?

Streszczenie. W 2019 r. do polskiej procedury cywilnej została wprowadzona instytucja oddalenia powództwa jako oczywiście bezzasadnego. W ramach niniejszego artykułu autor ma zamiar przedstawić i rozważyć jeden wydaje się nieplanowany skutek, do którego wprowadzenie art. 191¹ k.p.c. może prowadzić, tj. następstwo w postaci stworzenia, przy zaistnieniu określonych okoliczności, mechanizmu umożliwiającego uprawnionemu darmowe przerwanie biegu przedawnienia roszczenia. Jako że nie taki był cel wprowadzenia tej instytucji, przez pozostałą część opracowania rozważane jest, na gruncie prawa procesowego, w jaki sposób takiego niechcianego skutku należałoby próbować unikać.

Słowa kluczowe: powództwo oczywiście bezzasadne, przedawnienie, postępowanie gospodarcze, zmiany podmiotowe

THE INSTITUTION OF DISMISSAL OF A CLAIM AS CLEARLY UNFOUNDED AS AN CREATED BY THE LEGISLATOR A POTENTIAL MECHANISM TO INTERRUPT THE LIMITATION PERIOD WITHOUT INCURRING ANY COSTS?

Abstract. In 2019 into the Polish civil procedure the institution of dismissal of a claim as clearly unfounded was introduced. Within the framework of this article, the author intends to present and consider one seemingly unplanned effect, to which the introduction of Art. 191¹ k.p.c. may lead, *i.e.* consequence in the form of creating, under certain circumstances, a mechanism enabling the entitled person to interrupt the limitation period without incurring any costs. As this was not the purpose of introducing the considered institution, the rest of the article considers, on the basis of procedural law, how such an unwanted effect should be avoided.

Keywords: clearly unfounded claim, statute of limitations, commercial proceedings, entity changes

* Uniwersytet Opolski, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Gospodarczego i Finansowego, tomasz.tomczak@uni.opole.pl

WPROWADZENIE

W 2019 r. do polskiej procedury cywilnej została wprowadzona instytucja oddalenia powództwa jako oczywiście bezzasadnego¹. W piśmiennictwie ukazał się artykuł, w którym postawiono tezę, że wniesienie powództwa oczywiście bezzasadnego w rozumieniu art. 191¹ k.p.c. nie przerywa biegu przedawnienia ze względu na fakt, że takiego powództwa nie można potraktować jako przedsięwziętego bezpośrednio w celu dochodzenia lub zaspokojenia roszczenia w rozumieniu art. 123 pkt 1 k.c. (Tomczak 2021).

Tak postawionej tezie można postawić dwa zarzuty. Po pierwsze, że zagadnienie wydaje się być czysto teoretyczne i nie mieć praktycznych implikacji. Po drugie, że postawiona teza może być widziana jako mocno kontrowersyjna. Prowadzi to do wniosku, że taka czynność jak wniesienie powództwa, która obecnie bezspornie wskazywana jest w piśmiennictwie jako przerywająca bieg przedawnienia, jednak do takiego skutku może nie prowadzić.

Ze względu na powyższe, autor, pisząc niniejszy artykuł, postawił sobie dwa cele. Po pierwsze, aby pokazać, że zagadnienie nie jest czysto teoretyczne i może mieć ważne implikacje praktyczne. Po drugie, aby przedstawić inne alternatywne argumentacje, za pomocą których z rzeczonym „niechcianym” skutkiem w postaci przerwania biegu przedawnienia przez powództwo oczywiście bezzasadne można próbować walczyć. O ile w artykule T. Tomczaka, który ukazał się w *Studia Iuridica Toruniensia*, rozważania toczyły się na gruncie materialnoprawnym, w niniejszym artykule problem zostanie rozważony w kontekście przepisów postępowania cywilnego. Celem niniejszego opracowania nie jest kompleksowe omówienie instytucji powództwa oczywiście bezzasadnego w rozumieniu art. 191¹ k.p.c., która spotkała się już z szerokim komentarzem ze strony doktryny (Błaszczak 2021; Manowska 2021, komentarz do art. 191¹; Piaszkowska 2020, komentarz do art. 191¹; Błaszczak 2020, komentarz do art. 191¹; Gapska 2019; Tomczak 2021; Tomczak 2021a).

1. INSTYTUCJA ODDALENIA POWÓDZTWA OCZYWIŚCIE BEZZASADNEGO

Zgodnie z art. 191¹ § 1 ustawy z dnia 17.11.1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.), jeżeli z treści pozwu i załączników oraz okoliczności dotyczących sprawy, a także faktów, o których mowa w art. 228, wynika oczywista bezzasadność powództwa, stosuje się przepisy §§ 2–4. Zgodnie natomiast z § 3 omawianego artykułu sąd może oddalić

¹ Do wprowadzenia tej instytucji doszło ustawą z dnia 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 z późn. zm.), dalej: nowelizacja.

powództwo na posiedzeniu niejawnym², nie doręczając pozwu osobie wskazanej jako pozwany ani nie rozpoznając wniosków złożonych wraz z pozwem.

Zwykle w literaturze podkreśla się, że oczywista bezzasadność powództwa „to sytuacja, w której bezzasadność jest oczywiście zrozumiała dla każdego (szczególnie prawnika) bez potrzeby dokładnej analizy sprawy pod względem faktycznym i prawnym i jest ona dostrzegalna od samego początku”³. Instytucja, o której mowa w art. 191¹ k.p.c., została wprowadzona w celu szybszego rozstrzygnięcia przez sądy spraw, które nie zasługują na szersze procedowanie (Tomczak 2021, 408). W ramach niniejszego artykułu zostanie jednak rozważone, czy instytucja ta nie doprowadzi jednak do dodatkowego obciążenia sądów cywilnych, zamiast ich zakładanego odciążenia.

2. TEZY WYJŚCIOWE

Przed przejściem do istoty niniejszego artykułu należy wskazać na kilka wyjściowych tez.

Może być sporne, czy każdy brak legitymacji procesowej prowadzi do uznania powództwa za oczywiście bezzasadne. Jednak ze stanowiskiem, że sytuacja braku legitymacji procesowej czynnej stanowi przykład tego rodzaju powództwa można spotkać się w literaturze (Szancilo 2019, komentarz do art. 191¹ pkt 2; Skąpski 1979, 172)⁴. Tym samym, teza taka zostanie przyjęta dla potrzeb niniejszego artykułu, a w odniesieniu do bardziej szczegółowych rozważań w tym zakresie należy odesłać do istniejącej literatury (Błaszczak 2021, Rozdział 2. *Istota powództwa oczywiście bezzasadnego*. Rozdział 5. *Legitymacja w procesie cywilnym a możliwość oddalenia powództwa jako oczywiście bezzasadnego*). Natomiast już za mniej kontrowersyjne należy uznać stwierdzenie, że badanie legitymacji procesowej stron procesu jest obowiązkiem sądu, który do kwestii tej odnosi się przed merytoryczną oceną sprawy (wyr. SO w Warszawie z 16.07.2018 r., XXVII Ca 736/18, LEX nr 2686599). Do zbadania tej przesłanki przez sąd dochodzi z urzędu i sąd orzeka co do istoty sprawy.

² M. Manowska, wbrew literalnemu brzmieniu przepisu zaznacza, że oddalenie powództwa musi nastąpić na posiedzeniu niejawnym. Zob. Manowska (2021, komentarz do art. 191¹ pkt 8).

³ Takie stanowisko doktryny i judykatury przytacza Ł. Błaszczak, jednocześnie zwracając uwagę, że takie stwierdzenie niewiele wnosi do dyskusji. Zob. Błaszczak (2021, Rozdział 2. *Istota powództwa oczywiście bezzasadnego*), gdzie, jak wskazuje sam tytuł rozdziału, szeroko jest rozważona istota powództwa oczywiście bezzasadnego. Zob. też: post. SN z 8.10.1984 r. (II CZ 112/84, LEX nr 8631).

⁴ Autor z takim stanowiskiem spotkał się też w swojej praktyce zawodowej, co stanowiło m.in. inspirację do napisania niniejszego artykułu. Przez legitymacje procesową rozumie się „uprawnienie wypływające z prawa materialnego (konkretnego stosunku prawnego) do występowania z roszczeniem przeciwko innemu podmiotowi” (Pietrzkowski 2009, 126).

Następnie, zgodnie z art. 192 pkt 3 k.p.c., z chwilą doręczenia pozwu zbycie w toku sprawy rzeczy lub prawa, objętych sporem, nie ma wpływu na dalszy bieg sprawy (nabywca może jednak wejść na miejsce zbywcy za zezwoleniem strony przeciwnej). Innymi słowy, dopiero z chwilą doręczenia pozwu pozwanemu powstaje stan zawisłości sporu (tzw. *lis pendens*) (Telenga 2017, komentarz do art. 192 pkt 1). Stan zawisłości sporu sąd powinien wziąć pod uwagę z urzędu (post. SO w Warszawie z 11.04.2017 r., III C 1681/16, LEX nr 2413128). Jak podkreśla się w orzecznictwie, celem art. 192 pkt 3 k.p.c. jest stabilizacja postępowania sądowego z chwilą doręczenia pozwu (wyr. SN z 21.01.2009 r.; III CSK 248/08, LEX nr 527243). Mimo zbycia praw objętych sporem przez jedną ze stron, zbywca zachowuje legitymację procesową (wyr. SN z 21.01.2009 r.; III CSK 248/08, LEX nr 527243). Wydaje się zatem, że zbycie praw objętych sporem przez jedną ze stron przed doręczeniem pozwu drugiej stronie ma wpływ na dalszy bieg postępowania (prowadzi do utraty legitymacji procesowej czynnej – wyr. SA w Gdańsku z 3.07.2018 r., V ACa 309/17, LEX nr 2628324; Manowska 2021, komentarz do art. 192 pkt 5)⁵. Można rozważać, czy w takim przypadku zastosowanie powinien znaleźć art. 196 § 1 k.p.c.⁶

Wynikającą z art. 458⁸ § 2 k.p.c. tezą jest stwierdzenie, że w sprawach o charakterze gospodarczym niedopuszczalne są zmiany podmiotowe⁷.

Na koniec i przechodząc do prawa materialnego, należy dodać ostatnie, wydaje się niekontrowersyjne stwierdzenia. Bieg przedawnienia przerywa się m.in. przez każdą czynność przed sądem przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia (art. 123 § 1 pkt 1 Kodeksu cywilnego). Wytoczenie powództwa o świadczenie będące przedmiotem roszczenia podaje się w piśmiennictwie jako przykład czynności przerywającej bieg przedawnienia (Machnikowski 2018, 312), a do przerwania dochodzi w dniu wniesienia pozwu (Machnikowski 2018, 314).

3. ISTOTA PROBLEMU

W niniejszej części opracowania należy zastanawiać, w jaki sposób połączenie wyżej wspomnianych, w większości niekontrowersyjnych tez wraz z wystąpieniem odpowiedniego stanu faktycznego może ewentualnie prowadzić do tego, o czym była mowa na wstępie, tj. „darmowego” przerwania biegu przedawnienia roszczenia.

⁵ Zob. wyr. SA w Gdańsku z 3.07.2018 r. (V ACa 309/17, LEX nr 2628324). Tak samo: Manowska (2021, komentarz do art. 192 pkt 5).

⁶ Problem ten nie stanowi jednak przedmiotu niniejszego opracowania, o czym więcej poniżej. Więcej na ten temat zob. wyr. SA w Gdańsku z 3.07.2018 r. (V ACa 309/17, LEX nr 2628324).

⁷ Wyłączne jest stosowanie art. 194–196 k.p.c. Szerzej zob. przykładowo: Gudowski (2020, komentarz do art. 458(8) pkt 6). Z taką tezą można się spierać.

Jako powód, w sprawie gospodarczej, należałoby wytoczyć powództwo o świadczenie będące przedmiotem roszczenia. Takiego pozwu można ewentualnie nawet nie opłacać. W ciągu najbliższych dni⁸ należy dokonać przelewu wierzytelności na inny podmiot i odpowiednim pismem zawiadomić o tym sąd. Ze względu na brak zawisłości sporu, utratę legitymacji procesowej czynnej przez powoda i brak możliwości zmian podmiotowych w postępowaniu gospodarczym jest duża szansa, że sąd oddali powództwo jako oczywiście bezzasadne⁹. Zmiany podmiotowe sprawiają, że raczej wykluczona jest teza o powadze rzeczy osądzonej w stosunku do nabywcy wierzytelności (Tomczak 2021, 409). Pozew został wniesiony, a sprawa została rozpoznana merytorycznie (Szanciło 2019, komentarz do art. 191¹ pkt 5). Dodatkowo, zgodnie z art. 14a ustawa z dnia 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 755 ze zm.)¹⁰, w sprawie w której powództwo oddalono na podstawie art. 191¹ k.p.c., powoda nie obciąża się kosztami sądowymi¹¹. Czy zatem doszło do „darmowego” przerwania biegu przedawnienia roszczenia?

Powyższe jest istotne, ponieważ przedstawione okoliczności nie należą do rzadkich. Sprawy gospodarcze są bardzo liczne, a przelew wierzytelności jest powszechną i zwykle nieskomplikowaną czynnością. Innymi słowy, wyżej przedstawiony stan faktyczny nie jest trudno spreparować. Co więcej, autor z takim rozstrzygnięciem w podobnym stanie faktycznym spotkał się w praktyce. Powstaje jednak pytanie, czy w takich okolicznościach rzeczywiście powinno dojść do oddalenia powództwa jako oczywiście bezzasadnego oraz czy faktycznie dochodzi do przerwania biegu przedawnienia. Dokładne rozważenie tej kwestii wydaje się być istotne, ponieważ sądy, w celu łatwego pozbycia się sprawy z referatu, mogą mieć pokusę, aby w opisanej sytuacji tego rodzaju orzeczenie wydać¹². W artykule autora niniejszego opracowania, który ukazał się w *Studia Iuridica Toruniensia*, została postawiona teza, że na gruncie art. 123 pkt 1 k.c. taka czynność nie może być uważana za przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia roszczenia (Tomczak 2021). W niniejszym artykule na problem jednak można też spojrzeć z innej perspektywy, tj. z punktu widzenia prawa procesowego.

⁸ Przed doręczeniem pozwu pozwanemu.

⁹ Duża szansa, gdyż, jak zostało zaznaczone powyżej, teza, że brak legitymacji procesowej czynnej stanowi przykład oczywiście bezzasadności powództwa może być uważana za sporną. Natomiast z przedstawioną sytuacją autor spotkał się już w praktyce, więc nie jest to sytuacja czysto hipotetyczna.

¹⁰ Brzmienie tego artykułu przywołane jest poniżej.

¹¹ Szerzej i bardziej precyzyjnie na ten temat zob. Tomczak (2021, 411–412). Stwierdzenie, że sąd przystępuje do badania legitymacji procesowej w sprawie, w której pozew nie został opłacony, może być widziane jako zbyt ogólne.

¹² Jak już zostało wspomniane powyżej, autor niniejszego artykułu spotkał się z sytuacją, w której sąd owej pokusie uległ.

Dla jasności terminologicznej opisana w niniejszym punkcie sytuacja rzekomo prowadząca do przerwania biegu przedawnienia będzie określana dalej jako: opisane okoliczności, analizowane okoliczności, analizowana sytuacja lub opisana sytuacja.

4. KONTRARGUMENTACJA

Można postawić tezę, że darmowe przerywanie biegu terminu przedawnienia nie było tym, co przyświecało ustawodawcy, gdy ową instytucję wprowadzał. W niniejszej części opracowania należy się zatem zastanowić, jak ów rzekomy skutek na gruncie prawa procesowego można próbować zwalczać.

4.1. Interpretacja przesłanki „okoliczności dotyczące sprawy”

Pierwszej próby rozwiązania przedstawionego problemu można poszukać w samym brzmieniu art. 191¹ k.p.c. W § 1 tego przepisu możemy przeczytać, że oczywista bezzasadność powództwa musi wynikać z treści pozwu i załączników oraz okoliczności dotyczących sprawy, a także faktów, o których mowa w art. 228 k.p.c. W opisanym przypadku oczywista bezzasadność będzie wynikać z utraty legitymacji procesowej przez powoda. Owa utrata nie będzie wynikać ani z treści pozwu i załączników, ani z faktów, o których mowa w art. 228 k.p.c. O owej okoliczności sąd dowie się z dodatkowego pisma powoda. Można próbować argumentować, że oczywista bezzasadność powództwa nie może wynikać z takiego dodatkowego dokumentu, gdyż bardzo niejasną przesłankę w postaci „okoliczności dotyczących sprawy” należałoby interpretować wąsko¹³, tzn. jako niemieszczącą w sobie późniejszych, poza pozwem, pism powoda. Takie stanowisko można spotkać w doktrynie, gdzie podkreśla się, że „wniosek o oczywistej bezzasadności powództwa musi wynikać już z samej treści pozwu, przy uwzględnieniu ewentualnie faktów powszechnie znanych i faktów znanych sądowi z urzędu”¹⁴. Takie stanowisko przyjęto w judykaturze na gruncie art. 22 ustawy z dnia 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji¹⁵. Przyjmując taką tezę, w doktrynie podkreśla się, że oddalenie powództwa na podstawie art. 191¹ k.p.c. powinno nastąpić z reguły na pierwszym posiedzeniu (Piaskowska 2020, komentarz do art. 191¹ pkt 3).

¹³ Krytycznie do użytego w art. 191¹ k.p.c. zwrotu: „okoliczności dotyczące sprawy” odnosi się Gapska (2019, 868). Autorka ta zwraca uwagę, że: „Precyzyjne ustalenie, co należy rozumieć przez to mgliste sformułowanie jest w istocie niemożliwe (...)”. Szeroko na temat tej przesłanki i zwracając uwagę na występujące w literaturze stanowiska Tomczak (2021a).

¹⁴ Zob. Manowska (2021, komentarz do art. 191¹ pkt 5). Autorka ta zdaje się pomijać znajdujący się w art. 191¹ § 1 k.p.c. zwrot: „okoliczności dotyczące sprawy”.

¹⁵ T.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1913. Owo orzecznictwo analizuje: Błaszczak (2020, komentarz do art. 191¹ pkt 3).

Stanowisko takie nie jest jednak pozbawione kontrowersji. Wydaje się niełatwe do obrony z punktu widzenia literalnego brzmienia przepisu i prowadziłyby do niepotrzebnego ograniczenia zastosowania tej instytucji. Patrząc funkcjonalnie, nie sposób zrozumieć, dlaczego „oczywista bezzasadność” miałyby się ograniczać wyłącznie do treści pozwu, skoro z przepisu to wyraźnie nie wynika. Możliwość wzięcia pod uwagę także innych pism znajdujących się w aktach sprawy pozwala sądom z większą skutecznością zwalczać fikcyjne czy pozorne procesy. W doktrynie można spotkać stanowiska, które podkreślają, że ocena bezzasadności powinna być dokonana na podstawie całokształtu okoliczności sprawy (Kościółek 2020, komentarz do art. 191¹ pkt 2; Błaszczak 2020, komentarz do art. 191¹ pkt 7; podobnie: Gapska 2019, 868). Choć w opisaney sytuacji już na pierwszym posiedzeniu sąd będzie w posiadaniu informacji o cesji, to na marginesie należy zauważyć, że w piśmiennictwie można znaleźć stanowisko, iż instytucja oddalenia powództwa jako oczywiście bezzasadnego nie jest ograniczona w czasie, więc do takiego oddalenia wcale nie musi dojść na pierwszym posiedzeniu¹⁶. Za poprawną należy uznać tezę, że „wniosek sądu o oczywistej bezzasadności powództwa może wynikać z całokształtu okoliczności sprawy, które są znane sądowi w chwili oceny, jednak jedynie do czasu doręczenia odpisu pozwu pozwanemu” (Tomczak 2021a, 866).

4.2. Zgoda strony przeciwnej na wejście nabywcy na miejsce zbywcy

Innej próby rozwiązania przedstawionego problemu można poszukać na gruncie art. 192 k.p.c. Zgodnie z punktem 3 wspomnianego przepisu nabywca może wejść na miejsce zbywcy za zezwoleniem strony przeciwnej. Należy podkreślić, że art. 458⁸ k.p.c. w sprawach gospodarczych wyłącza wyraźnie zastosowanie art. 194–196 k.p.c., ale już nie art. 192 k.p.c. Tym samym, skoro jest choćby potencjalna możliwość wejścia nabywcy w miejsce zbywcy na podstawie tego przepisu, uzależniona od zgody strony przeciwnej, to sąd nie może wydać orzeczenia stwierdzającego oczywistą bezzasadność powództwa. Nie może, gdyż musiałby za pozwanego podjąć decyzję o braku zgody. W doktrynie podkreśla się, że o bezzasadności powództwa może być mowa „wyłącznie wówczas, gdy nie istnieje żadna szansa na jego uwzględnienie”¹⁷.

¹⁶ „Należy jednak uznać, że zastosowanie art. 191¹ KPC nie jest ograniczone w czasie ani żadnym zdarzeniem procesowym. Sąd może zatem oddalić powództwo z powodu jego oczywistej bezzasadności, mimo doręczenia odpisu pozwu albo rozpoznania wniosku zgłoszonego w pozwie” (Kunicki 2020, komentarz do art. 191¹ pkt 6).

¹⁷ Autor ten podkreśla również, że z instytucji bezzasadności powództwa nie będzie można skorzystać np. w przypadkach, w których zastosowanie znajdzie art. 117 § 2¹ k.c., „albowiem istnieje możliwość nieuwzględnienia upływu terminu przedawnienia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi”. Oba cytowane zwroty w: Szanciło (2019, komentarz do art. 191¹ pkt 2).

Problem z zastosowaniem powyższej argumentacji polega jednak na tym, że art. 192 pkt 3 k.p.c., zgodnie z jego literalnym brzmieniem, ma zastosowanie do sukcesji, która miała miejsce po doręczeniu pozwu (Manowska 2021, komentarz do art. 192, pkt 5). Tym samym można argumentować, że o żadnej zgodzie strony przeciwnej mowy być nie może i powództwo zwyczajnie powinno podlegać oddaleniu¹⁸. W analizowanej sytuacji sukcesja celowo ma miejsce po wytoczeniu powództwa, a przed doręzeniem pozwu. To oznacza, że można zasadnie twierdzić, że podstawy do skorzystania z instytucji oczywistej bezzasadności powództwa jednak ciągle są.

Natomiast przedstawiona na początku niniejszego punktu artykułu argumentacja przybiera na sile w przypadku spraw gospodarczych, w których powództwo zostało wytoczone przeciwko osobie, która nie jest przedsiębiorcą lub jest przedsiębiorcą będącym osobą fizyczną. Takie osoby mogą złożyć wniosek o rozpoznanie sprawy z pominięciem przepisów dotyczących postępowania gospodarczego (zob. art. 458⁶ k.p.c.). Złożenie takiego wniosku powodowałoby, że stosowanie przepisów art. 194–196 k.p.c. (zmiany podmiotowe) nie byłoby wyłączone. Ponownie należy podkreślić, że sąd za pozwanego nie może podjąć decyzji o niestosowaniu tych przepisów, tym samym instytucja oczywistej bezzasadności powództwa może nie mogłaby znaleźć zastosowania. Problem polega jednak na tym, że w przypadku utraty legitymacji czynnej po wytoczeniu powództwa, a przed zawiśnięciem sporu, może być sporne, czy powództwo powinno podlegać oddaleniu (Manowska 2021, komentarz do art. 192 pkt 5 i 6), czy może zastosowanie powinien znaleźć art. 196 k.p.c. (wyr. SA w Gdańsku z 3.07.2018 r. (V ACa 309/17, LEX nr 2628324)). Rozstrzygnięcie tego sporu w ramach niniejszego artykułu nie wydaje się potrzebne, gdyż już sama przedstawiona wątpliwość interpretacyjna prowadzi do tego, że instytucja oczywistej bezzasadności powództwa nie powinna znaleźć zastosowania¹⁹.

4.3. Pozew, z którego nie wynika żądanie rozstrzygnięcia sporu

Kolejną proceduralną próbą rozwiązania problemu może być art. 186¹ k.p.c. W uzasadnieniu nowelizacji wyraźnie podkreślono, że w zakresie pojęcia „pозew oczywiście bezzasadny” mieści się również pozew pozorny, przez którego wytoczenie strona nie zmierza do uzyskania sądowego rozstrzygnięcia o jej prawach lub obowiązkach, lecz do innego celu zamaskowanego wykorzystaniem instytucji prawnoprocesowych, z czego wynika, że takie pismo w rzeczywistości nie

¹⁸ Tak wydaje się M. Manowska, która generalnie twierdzi, że utrata legitymacji procesowej przed doręzeniem pozwu prowadzi po prostu do oddalenia powództwa. Zob. Manowska (2021, komentarz do art. 192 pkt 5).

¹⁹ W doktrynie spójnie podkreśla się, że z instytucji tej można skorzystać tylko w sytuacjach, gdy pod względem prawnym jest zupełnie oczywiste, że powództwo nie może być uwzględnione. Zob. Kościółek (2020, komentarz do art. 191¹ pkt 2) oraz Manowska (2021, komentarz do art. 191¹ pkt 4).

zawiera żądania rozstrzygnięcia sprawy o charakterze cywilnym; zgłoszone żądanie jest jedynie pozorem²⁰. W doktrynie można znaleźć pogląd, że do takiego pozornego pozwu zastosowanie powinien znaleźć art. 186¹ k.p.c. (Szanciło 2019, komentarz do art. 191¹ pkt 3). Gdybyśmy zgodzili się z taką tezą w opisywanej sytuacji, oznaczałoby to zwrot pozwu i tym samym brak skutku w postaci przerwania biegu przedawnienia. Innymi słowy, takie rozstrzygnięcie rozwiązywałoby analizowany problem.

Niespójność w tym przypadku polega jednak na tym, że w opisywanej sytuacji pozew będzie zwykle zawierać żądanie rozstrzygnięcia sporu o charakterze cywilnym. Przelew nie czyni, że takie żądanie z pozwu „znika”, a jedynie pozbawia powoda legitymacji procesowej. Możliwość dokonania zmian podmiotowych w postępowaniu gospodarczym zapewne czyniłoby postępowanie „prawidłowym”. Przyjęcie takiej interpretacji wymagałoby zatem stosunkowo kreatywnej interpretacji. Co więcej, byłoby sprzeczne z brzmieniem uzasadnienia nowelizacji, które pozwy pozorne nakazuje mieścić raczej w ramach instytucji oczywiście bezzasadności. Aby wyraźnie rozróżnić te dwie instytucje, wnioskuje również m.in. M. Manowska (2021, komentarz do art. 191¹ pkt 7; podobnie: Piaskowska 2020, komentarz do art. 191¹ pkt 1). Szerzej na temat relacji pomiędzy powództwem oczywiście bezzasadnym a kategorią pism niezawierających żądania pisze Ł. Błaszczak (2021, Rozdział 1. *Powództwo jako forma ochrony prawnej. Przypadek powództwa oczywiście bezzasadnego a realizacja prawa do ochrony prawnej* oraz Rozdział 7. *Powództwo oczywiście bezzasadne a kategoria pism niezawierających żądania*).

4.4. Nadużycie praw procesowych

W analizowanej sytuacji czynności podejmowane są na podstawie i w granicach prawa procesowego. Nie zmierzają one jednak do osiągnięcia celu, w którym odpowiednie instytucje procesowe zostały ustanowione. Celem powoda i cesjonariusza nie jest uzyskanie wyroku sądu, a jedynie przerwanie biegu przedawnienia. Można zatem stwierdzić, że stanowią one nadużycie praw procesowych (art. 4¹ k.p.c.)²¹. Powstaje pytanie, czy takie zakwalifikowanie analizowanej sytuacji zmienia cokolwiek?

Jak podkreśla się w uzasadnieniu nowelizacji, klauzula nadużycia praw procesowych ma charakter generalny, jednak procesowe skutki jej zastosowania, w postaci odpowiedniej sankcji, należy ograniczyć do sytuacji określonych w przepisach szczególnych²². Innymi słowy, art. 4¹ k.p.c. nie daje samostnej podstawy do zwrotu pozwu czy jego odrzucenia, tj. podjęcia takich działań, które powodowałyby, że do przerwania biegu przedawnienia by nie dochodziło.

²⁰ Druk sejmowy 3137, Sejm RP VIII kadencji, strona 36 uzasadnienia.

²¹ Zob. Druk sejmowy 3137, Sejm RP VIII kadencji, strona 30 uzasadnienia.

²² Zob. Druk sejmowy 3137, Sejm RP VIII kadencji, strona 33 uzasadnienia.

Bez interwencji ustawodawcy nie sposób też uznać, że proceduralna instytucja nadużycia praw procesowych wywołuje materialny skutek w postaci braku przerwania biegu przedawnienia przez wniesiony pozew²³.

Natomiast pewne sankcje zawiera wprowadzony nowelizacją art. 226² k.p.c. Zgodnie z § 1 tego artykułu ilekroć zachowanie strony w świetle okoliczności sprawy wskazuje na nadużycie przez nią prawa procesowego, sąd poucza ją o możliwości zastosowania wobec niej środków, o których mowa w § 2. Pewne sankcje (obciążenie podwyższonymi kosztami procesu czy podwyższenie stopy odsetek) sąd może zastosować tylko na wniosek strony przeciwnej (art. 226² § 2 pkt 3 k.p.c.). Biorąc pod uwagę, że w analizowanej sytuacji sąd może mieć pokusę, aby skorzystać z uprawnienia, o którym mowa w art. 191¹ § 3 k.p.c.²⁴, strona przeciwna może nawet nie mieć możliwości złożenia takiego wniosku²⁵. Natomiast zgodnie z art. 226² § 2 pkt 2 k.p.c. sąd może stronę nadużywającą obciążyć dodatkową częścią bądź nawet całością kosztów procesu. Ujawnia się w takim przypadku istotny konflikt z art. 14a u.k.s.c., o którym była już mowa powyżej. Zgodnie z tym artykułem powoda nie obciąża się kosztami sądowymi. Choć kwestia ta może być sporna, wydaje się, że art. 14a u.k.s.c. jako przepis szczególny, tj. odnoszący się do szczególnego rodzaju nadużycia procesowego, wyłącza zastosowanie art. 226² § 2 pkt 2 k.p.c.²⁶ Tym samym jedyną sankcją, która zwykle zostanie w rękach sądu, będzie wymierzenie grzywny (art. 226² § 2 pkt 1 k.p.c.). Sankcja ta podlega ograniczeniu, o którym mowa w art. 163 § 1 k.p.c., tj. grzywna może być wymierzona w kwocie do trzech tysięcy złotych. Sankcja ta może być jednak przydatna dla sądu, gdyż pozwala, chociaż mówiąc kolokwialnie, uczynić „darmowe” przerwanie biegu przedawnienia przerwaniem „płatnym” i to bez potrzeby angażowania pozwanego w proces.

²³ Szerzej na temat relacji pomiędzy powództwem oczywiście bezzasadnym a nadużyciem prawa procesowego z art. 4¹ k.p.c. w: Błaszczak (2021, Rozdział 1. *Powództwo jako forma ochrony prawnej. Przypadek powództwa oczywiście bezzasadnego a realizacja prawa do ochrony prawnej* oraz Rozdział 6. *Powództwo oczywiście bezzasadne a nadużycie prawa procesowego z art. 41 k.p.c.*).

²⁴ Tj. możliwość oddalenia powództwa na posiedzeniu niejawnym, bez doręczenia pozwu osobie wskazanej jako pozwany.

²⁵ Zwyczajnie o powództwie może nawet nie wiedzieć.

²⁶ W doktrynie prawidłowo podkreśla się, że powództwa oczywiście bezzasadnego stanowi przejaw nadużycia prawa procesowego. Zob. Błaszczak (2020, komentarz do art. 191¹ pkt 1).

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

W niniejszym artykule zostało przedstawione, w jaki sposób instytucja oddalenia powództwa jako oczywiście bezzasadnego może potencjalnie, w przypadku zaistnienia opisanych okoliczności, prowadzić do darmowego przerwania biegu przedawnienia. Jako że nie taki był cel wprowadzenia tej instytucji, przez dalszą część opracowania autor rozważał, w jaki sposób z takim niechcianym skutkiem można próbować walczyć.

W pierwszej kolejności zaproponowano wąskie rozumienie zwrotu „okoliczności dotyczące sprawy” znajdującego się w art. 191¹ § 1 k.p.c. Stanowisko takie wydaje się być jednak trudne do obrony i prowadzić do niepotrzebnego ograniczania zastosowania tej instytucji. Po drugie, wskazano art. 192 pkt 3 k.p.c. jako uniemożliwiający wydanie orzeczenia w trybie art. 191¹ k.p.c. Taka interpretacja ponownie jednak jest niespójna z literalnym brzmieniem art. 192 pkt 3 k.p.c., który dotyczy sytuacji po doręczeniu pozwu. Po trzecie, zaproponowano potraktowanie wniesionego w opisanej sytuacji pozwu jako pisma, z którego nie wynika żądanie rozstrzygnięcia sporu o charakterze sprawy cywilnej. Przyjęcie takiej konstrukcji kolidowałoby jednak choćby z treścią uzasadnienia nowelizacji. Po czwarte, doszło do próby zakwalifikowania wniesionego powództwa jako nadużycia prawa procesowego w rozumieniu art. 4¹ k.p.c. Takie założenie i zastosowanie przez sąd sankcji grzywny pozwala nieco zniwelować problem „darmowości” przerwania biegu przedawnienia. Samo w sobie pozwala jednak stwierdzić, że do przerwania biegu przedawnienia nie doszło.

Wydaje się, że żadne z rozważanych rozwiązań nie jest idealne. Innymi słowy, na gruncie prawa procesowego nie ma idealnego sposobu zwalczania opisanego problemu. Najlepszym sposobem jego rozwiązania jest przystanie na tezę, że powództwo oczywiście bezzasadne w rozumieniu art. 191¹ k.p.c. nie spowoduje przerwania biegu przedawnienia, ze względu na brak jego przedsięwzięcia bezpośrednio w celu dochodzenia lub zaspokojenia roszczenia w rozumieniu art. 123 pkt 1 k.c. (Tomczak 2021, 415–416). Gdybyśmy jednak nie zgadzali się z taką tezą i upierali się przy stanowisku, że rozwiązanie powinno znaleźć się na gruncie prawa procesowego, można zaproponować następujące stanowisko. Nie należałoby stawiać generalnej tezy, że sytuacja braku legitymacji procesowej czynnej stanowi przykład powództwa oczywiście bezzasadnego w rozumieniu art. 191¹ k.p.c. Brak legitymacji w opisanych okolicznościach nie powinien dawać podstaw do twierdzenia, że mamy do czynienia z powództwem oczywiście bezzasadnym, gdyż całokształt okoliczności pozbawia powództwo takiego przymiotu.

BIBLIOGRAFIA

- Błaszczak, Łukasz. 2020. „Komentarz do art. 191¹”. W *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*. Tom I i II. Red. Tadeusz Zembrzuski. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Błaszczak, Łukasz. 2021. *Powództwo oczywiście bezzasadne. Art. 191(1) k.p.c.* Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Gapska, Ewa. 2019. „Przeciwdziałanie nadużyciom prawa procesowego w znowelizowanym Kodeksie postępowania cywilnego. Cz. II. Powództwo oczywiście bezzasadne”. *Monitor Prawniczy* 16: 865–873.
- Gudowski, Jacek. 2020. „Komentarz do art. 458(8) pkt 6”. W *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*. Tom I i II. Red. Tadeusz Zembrzuski. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Kościółek, Anna. 2020. „Komentarz do art. 191¹”. W *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*. Tom I i II. Red. Tadeusz Zembrzuski. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Kunicki, Ireneusz. 2020. „Komentarz do art. 191¹”. W *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1–424¹²*. Red. Agnieszka Góra-Błaszczkowska. Warszawa: C.H. Beck.
- Machnikowski, Piotr. 2018. „Komentarz do art. 123”. W *Kodeks cywilny. Komentarz*. Red. Edward Gniewek, Piotr Machnikowski. Warszawa: C.H. Beck.
- Manowska, Małgorzata. 2021. „Komentarz do art. 191¹”. W *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–477(16)*. Red. Adam Adamczuk, Piotr Pruś, Marcin Radwan, Małgorzata Sieńko, Ewa Stefańska, Małgorzata Manowska. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Piaskowska, Olga Maria. 2020. „Komentarz do art. 191¹”. W Magdalena Kuchnio, Agata Majchrowska, Karolina Panfil, Joanna Parafianowicz, Aleksandra Partyk, Aleksandra Rutkowska, Dariusz Rutkowski, Arkadiusz Turczyn, Olga Maria Piaskowska. *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*. Gdańsk: Wolters Kluwer Polska.
- Pietrzkowski, Henryk. 2009. *Metodyka pracy sędziwego w sprawach cywilnych*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Skąpski, Józef. 1979. „Przedmiot ustaleń sądu w sprawie cywilnej”. *Studia Cywilistyczne* 30: 158.
- Szanciło, Tomasz. 2019. „Komentarz do art. 191¹”. W *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 1–505³⁹*. Tom I. Red. Tomasz Szanciło. Warszawa: C.H. Beck.
- Telenga, Przemysław. 2017. „Komentarz do art. 192”. W *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1–729*. Red. Andrzej Jakubecki. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Tomczak, Tomasz. 2021. „Czy wniesienie powództwa oczywiście bezzasadnego w rozumieniu art. 191¹ k.p.c. przerywa bieg przedawnienia?” *Studia Iuridica Toruniensia* 29: 407–418. <https://doi.org/10.12775/SIT.2021.039>
- Tomczak, Tomasz. 2021a. „Okoliczności dotyczące sprawy w rozumieniu art. 191¹ KPC (powództwo oczywiście bezzasadne)”. *Monitor Prawniczy* 16: 864–866.

Akty prawne

Ustawa z dnia 17.11.1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.).

Ustawa z dnia 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 755 ze zm.).

Ustawa z dnia 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (t.j. Dz.U. poz. 1469 z późn. zm.).

Orzecznictwo

Postanowienie SN z 8.10.1984 r., II CZ 112/84, LEX nr 8631.

Postanowienie SO w Warszawie z 11.04.2017 r., III C 1681/16, LEX nr 2413128.

Wyrok SA w Gdańsku z 3.07.2018 r., V ACa 309/17, LEX nr 2628324.

Wyrok SN z 21.01.2009 r., III CSK 248/08, LEX nr 527243.

Wyrok SO w Warszawie z 16.07.2018 r., XXVII Ca 736/18, LEX nr 2686599.